ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Μεσαιωνικὰ μαρτύρια.

Μιλοῦσα τὶς προάλλες μὲ μερικὲς ἀπόφοιτες τοῦ Ἀρσακείου. Προωρίζοντο ὅλες γιὰ δασκάλισσες καὶ σὲ λίγους μῆνας θ' ἄρχιζαν τὴ δουλειά.

Μόλις εἶχαν πάρει τὸ δίπλωμα τους καὶ ἡ ψυχή τους ἦταν ἀκόμα ψυχὴ μαθήτριας φρέσκας. Ἦσαν κοριτσόπουλα 16-17 ἐτῶν. Κ' ἔβλεπαν ἀκόμα τὴ ζωὴ μὲ τὰ παιδικά τους μάτια.

Ὁ λόγος ἦτον γιὰ τοὺς δασκάλους, πῶς μεταχειρίζονται τὰ παιδιά.

Κάθε μιὰ εἶχε νὰ διηγηθῇ καὶ ἕνα μαρτύριο, ἐνθύμησι ἀπὸ τὰ μικρά της χρόνια.

«Στὸ χωριό μας, ἔλεγε μιὰ κοντόσωμη, μιλῶντας γρήγορα, γρήγορα καὶ καταπίνοντας τὰ λόγια της ἀπὸ τὴν συγκίνησι, εἴχαμε μιὰ κακὴ δασκάλα. Μιὰ μέρα — τὸ θυμοῦμαι ἀκόμα — γλίστρησε μιὰ συμμαθήτριά μας, καθὼς παίζαμε στὴν αὐλή, κ' ἔπεσε. Κτύπησε τὸ γόνατό της, ἐπάνω σ' ἕνα μυτερὸ λιθάρι, γιατὶ ἡ αὐλὴ δὲν ἦταν στρωμένη, καὶ σηκώθηκε κουτσαίνοντας καὶ βογγῶντας μὲ ματωμένο τὸ γόνατο.

Ἡ δασκάλα, κατὰ κακὴ τύχη, βρέθηκε ἐκεῖ κοντά, ὥρμησε, καὶ μὲ τὸν χάρακα ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια τὴν κτύπησε δυνατὰ στὸ ματωμένο γόνατο. Χρόνια περάσαν ἀπὸ

νὰ ξεφορτωθῇ τὴ γειτόνισσα καὶ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὶς γκρίνες της.

Ἡ στάσις της ὅμως ἄλλαζε ἅμα γύριζαν τὰ καταραμένα κατὰ τὸ σουρούπωμα, κατακόκκινα καὶ λαχανιασμένα. Ἦσαν καλὰ χορτασμένα ἀπὸ τὰ ξένα σταφύλια, κι' ἂν γύριζαν σπίτι, ἦταν γιατὶ εἶχαν κουρασθῇ κ' ἤθελαν κάπου νὰ κοιμηθοῦν.

«Ἄχ ποῦ θὰ μοῦ πᾶτε βρωμόπαιδα, σιχαμερά, φώναζε ἡ μάννα τους καθὼς τὰ ἀγνάντευε ἀπὸ μακρυά. Κοντεύει ν' ἀνοίξῃ τὸ σχολεῖο· θὰ τὰ πῶ ὅλα στὸ δάσκαλο. Ἔννοια σας...»

Τὰ παιδιὰ κατέβαζαν τὸ κεφάλι καὶ τρύπωναν μέσα στὸ σπίτι. Τὰ λόγια τῆς μητέρας εἶχαν διαλύσει τὸ μεθύσι τῆς χαρᾶς καὶ τώρα φοβισμένα ἔβλεπαν μπρός τους τὸ φάντασμα τοῦ δάσκαλου.

Ἄλλοτε πάλι, ἅμα τὰ παιδιὰ παίζοντας μαλώναν μεταξύ τους καὶ δέρνονταν, ἐκεῖνος ποὺ εἶχε φάγει τὶς πειὸ πολλὲς ξυλιὲς φώναζε στὸν ἄλλο κλαίγοντας:

«Ἔννοια σου, μωρέ, θὰ σὲ μαρτυρήσω στὸ δάσκαλο καὶ θὰ δῇς.... Κοντεύει ἡ ἡμέρα...»

Ἤξερα πὼς συχνὰ οἱ δάσκαλοι μεταχειρίζονται τὸ σωφρονιστικὸ αὐτὸ μέσο ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸν παράδεισο, μὰ δὲν καταλάβαινα γιατὶ ὅλοι στὸ χωριὸ μητέρες καὶ παιδιὰ μιλοῦσαν γιὰ μιὰ ὡρισμένη ἡμέρα.

Γι' αὐτό, ἅμα ἦλθαν οἱ δεκαὲξ Αὐγούστου καὶ κτύπησαν οἱ καμπάνες, ἔτρεξα στὸ σχολεῖο ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἀνυπομονοῦσα νὰ δῶ τὴν ἔναρξι.

Τὸ σχολεῖο ἦταν μονοτάξιο, καλοκτισμένο μὲ χρήματα χωριανῶν ποὺ δούλευαν στὴν Ἀμερική. Μιὰ μαρμάρινη σκάλα ἀνέβαινε σ' ἕνα περιστύλιο μὲ δωρικοὺς στύλους. Ἀπ' ἐκεῖ ἐφαίνετο ἡ μεγάλη εὐρύχωρη αἴθουσα μὲ τὰ πολλὰ παράθυρα. Στὸ βάθος ἦταν τὸ δωμάτιο τοῦ δασκάλου. Φυσικὰ μικρότερο ἀπὸ τὴν αἴθουσα τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ εὐρύχωρο ἀρκετὰ καὶ χαρωπό. Τὸ στόλιζαν στὸν τοῖχο διάφορα πλεκτὰ κεντήματα ἀπὸ στάχυα, δῶρα τῶν ἀδελφῶν τῶν μαθητῶν του. Μιὰ καθαρὴ αὐλή, κι' ἀνοικτὴ ἀπὸ παν-

τοῦ τριγύριζε τὸ οἴκημα. Ὁ δάσκαλος ἀγριωπὸς — πῶς εἶχε μεταβληθῇ ὁ ἀγαθὸς αὐτὸς ἄνθρωπος! — στεκόταν στὴν πόρτα κρατῶντας μιὰ χονδρὴ βέργα στὸ χέρι. Κάθε παιδὶ πλησίαζε φοβισμένο στὸ δάσκαλο κρατῶντας κι' αὐτὸ μιὰ ὅμοια βέργα στὸ χέρι.

Ἡ διαταγὴ ἦταν ρητή:

Κάθε μαθητὴς ἔπρεπε νὰ προσέλθῃ φέροντας μαζί του καὶ τὸ ὄργανο τῆς τιμωρίας του.

«Πλησίασε, λέγε, τί ἔκαμες τὸ καλοκαῖρι;»

«Δάσκαλε, ἔκλεψα μιὰ φωλιά».

«Δάσκαλε, βλασφήμησα».

«Δάσκαλε, μ' ἔδειρε» ἀκούονταν πολλὲς φωνὲς συγχρόνως.

Ὁ δάσκαλος ἅπλωνε τὸ χέρι, ἅρπαζε τὸν μαθητὴ καὶ τοῦ τὶς ἔβρεχε λέγοντας μὲ θυμό:

«Νά παλιόπαιδο, γιὰ νὰ μὴν τὸ ξανακάνῃς».

Τὰ παιδιὰ τὰ πειὸ στοϊκά, ἐκεῖνα ποὺ ἀντεῖχαν στὸ ξύλο καὶ δὲν φώναζαν, ἔτρωγαν τὶς ὀλιγώτερες. Μὰ ἀλλοίμονο στοὺς κλαψιάρηδες. Αὐτοὶ ἐδέρνοντο γιὰ καλά. Λὲς κ' οἱ φωνές τους ἐρέθιζαν τὸν δάσκαλο. Ἔτσι συνεχίζετο ἡ ἔναρξι. Κάθε παιδὶ μὲ τὴ σειρά του ἔτρωγε ξύλο, γιατὶ καὶ ὅλα κάτι εἶχαν κάμει ὅλο τὸ καλοκαῖρι.

Τὶς περισσότερες καταγγελίες τὶς ἔκαμαν τὰ παιδιὰ τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο. Μητέρες εἶχαν ἔλθει λιγοστές. Ἄλλες, γιατὶ ἦταν Δευτέρα πρωΐ κ' εἶχαν πολλὴ δουλειά, κι' ἄλλες, γιατὶ ἦσαν μητέρες. Στὴ στιγμὴ τοῦ θυμοῦ τους ἔβριζαν οἱ ἴδιες τὰ παιδιά τους καὶ ὅταν κατώρθωναν νὰ τὰ πιάσουν τὰ μελάνιαζαν ἀπὸ τὸ ξύλο, μὰ δὲ τοὺς βαστοῦσε ἡ καρδιὰ νὰ τὰ καταδώσουν. Κ' ἔτσι δὲν πραγματοποιοῦσαν ποτὲ τὶς ἀπειλές τους.

Ἀφοῦ ὅλα τὰ παιδιὰ ἔφαγαν ξύλο, ἄλλα περισσότερο καὶ ἄλλα ὀλιγώτερο, μπῆκαν στὴν τάξι, ἔκαμαν προσευχὲς καὶ καὶ μισοκλαίγοντας ἄρχισαν τὸ μάθημα.

Ἡ ὥρα τῆς κρίσεως εἶχε τελειώσει. Τί ἄραγε νὰ συνέβαινε ὅλο τὸ χρόνο μέσα σ' αὐτὴ τὴν τάξι, ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια ἔναρξι;..

Μιὰ ἀχτίδα στὸ σκοτάδι.

Ἕνα βράδυ καλοκαιρινό, ἀφοῦ διαλυθήκαμε ὕστερα ἀπὸ τὴν συζήτησι ποὺ εἴχαμε μὲ μερικὲς ἀπόφοιτες, πῆρα τὸ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι. Κοντά μου βάδιζε μιὰ κόρη ποὺ πῆρε πέρυσι τὸ δίπλωμά της. Ἔτυχε νὰ ἔχωμε κ᾽ οἱ δύο τὸν ἴδιο δρόμο.

«Πῶς σοῦ φαίνεται ἡ δουλειά; τὴ ρώτησα, βρίσκεις δυσκολίες μὲ τὰ παιδιά;»

«Καθόλου, τὰ παιδιά μας μαθαίνουν παίζοντας. Ἐφαρμόζομε στὴν πρώτη τάξι τὸ σχολεῖο τῆς ἐργασίας. Διηγούμεθα παραμύθια στὰ παιδιά. Ὕστερα παίζουν τὰ παιδιὰ τὰ πρόσωπα τοῦ παραμυθιοῦ. Πρέπει νὰ δῆτε μὲ τί χαρὰ μιμοῦνται τὴν κοκκινοσκουφίτσα, τὴ γιαγιᾶ, τὸν λύκο. Ἔπειτα πλάθουμε μὲ πλαστιλίνη ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ μύθου. Πολλὲς φορὲς μάλιστα οἱ μαθήτριές μας κάνουν νοστιμώτερα πράγματα ἀπὸ μᾶς. Μᾶς ξεπερνοῦν. Κ᾽ ὕστερα τραγοῦδι εὔθυμο καὶ χορός....

Πρέπει νὰ δῆτε τὰ παιδιά· ἔρχονται μ᾽ εὐχαρίστησι ἀπὸ νωρίς. Πρωΐ, πρωΐ στέκονται ἔξω στὴν πόρτα καὶ περιμένουν μ᾽ ἀνυπομονησία πότε ν᾽ ἀνοίξῃ τὸ σχολεῖο. Λαχταροῦν νὰ μάθουν τὸ τέλος τῆς ἱστορίας. Ἀνάγνωσι δὲν ἐκάμαμε διόλου τοὺς πρώτους μῆνας. Τὴν ἀφήνομε γι᾽ ἀργότερα. Κι᾽ ὅμως στὸ τέλος τοῦ χρόνου ξεύρουν περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα συνομήλικά τους. Κι᾽ ὅ,τι μαθαίνουν δὲν τὸ ξεχνοῦν. Τὸ παρατήρησα σὰν ἦλθαν τὰ περυσινὰ στὴ δευτέρα τάξι. Τί ἄλλο θέλουν τὰ μικρὰ — πρόσθεσε μ᾽ ἕνα ἀγαθὸ μειδίαμα πολύπειρης γιαγιᾶς — παρὰ νὰ παίζουν καὶ νὰ τ᾽ ἀγαπᾷ κανείς. Μαθαίνουν τότε ἄκοπα καὶ δὲν λησμονοῦν».

Μέσα στὸ χαμόγελό της καὶ στὴ λάμψι τῶν ματιῶν της, ποὺ συνώδευσε τὰ λόγια της, ἔννοιωσα τὴν ἀγάπη τῆς νέας δασκάλισσας γιὰ τὰ παιδιὰ κ᾽ εἶδα μπρός μου νὰ θεμελιώνεται τὸ σχολεῖο τοῦ μέλλοντος.

Ἕνας δοῦλος.

Μετὰ τὴν βροχὴ στὸ μικρὸ προάστειο ποὺ καθόμαστε χανόταν κάθε ἴχνος δρόμου. Ἂν εἶχες φαντασία μποροῦσες

νὰ ὁμορφήνῃς τὴ κατάστασι καὶ νὰ δῇς τῆς Βενετίας κανάλια στὰ μαῦρα τὰ νερὰ ποὺ περικύκλωναν κάθε σπίτι. Τὴ μέση τοῦ δρόμου παχειὰ σταχτιὰ λάσπη τὴν σκέπαζε. Ἀλλοίμονο στὸν τολμηρὸ ποὺ τολμοῦσε νὰ τὴν ἀψηφήσῃ. Οἱ ἀραιοὶ διαβάτες περνοῦσαν πατῶντες προφυλακτικὰ στὴν ἄκρη τοῦ πεζοδρομίου, γιατὶ ἦταν φόβος νὰ πέσουν ἢ στὰ νερὰ ἢ στὴ λάσπη, Καθισμένη στὸ μπαλκόνι κύτταζα μ᾽ ἀπελπισία τὴν κατάστασι τοῦ δρόμου καὶ σκεπτόμουν πῶς ἔπρεπε νὰ περάσουν κάμποσες μέρες ἀκόμα γιὰ νὰ ἐλευθεροκοινωνήσωμε μὲ τὴν πόλι.

Ἔξαφνα πρόβαλε ἀπὸ τὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου ἕνα δίτροχο χειροκίνητο ἁμαξάκι. Προχωροῦσε σιγά, σιγὰ μὲ κόπο, γιατὶ οἱ ρόδες του βυθίζονταν κατάβαθα στὴ λάσπη. Ἔσκυψα νὰ δῶ ποιὸς τὸ σπρώχνει. Μιὰ σπιθαμὴ μονάχα ψηλότερα ἀπὸ τὸ καροτσάκι πρόβαλε ἕνα ἡλιοκαμένο κεφάλι. Ἦταν ἀγοράκι ὡς δέκα χρόνων. Ἔρριχνε τὸ σῶμα του πρὸς τὰ ἐμπρός, τέντωνε τοὺς μῦς τῶν χεριῶν του, ἔσφιγγε τὰ χείλη του μὲ μιὰ ἐντατικὴ προσπάθεια καὶ τὸ χειράμαξο ἐξακολουθοῦσε τὸ μαρτυρικό του δρόμο.

Διπλὸς ἦταν ὁ κόπος τοῦ μικροῦ, διπλῆ ἡ ἀγωνία του. Ὅταν ξεκολλοῦσαν οἱ ρόδες καὶ προχωροῦσε τὸ ἁμαξάκι, εἶχε νὰ παλαίψῃ μὲ τὰ ξυπόλητα πόδια του, ποὺ τὰ κρατοῦσε αἰχμάλωτα ὁ βοῦρκος.

Στὴν ἄκρη τοῦ πεζοδρομίου τὴν σχετικῶς στεγνή, βάδιζε μεγαλόπρεπα ἕνας: Μεγαλόσωμος, χονδρόκοιλος ἀπὸ τὴν πολλὴ τροφή, παπουτσωμένος αὐτός, πρόσεχε νὰ μὴ βραχῇ. Ἦταν τὸ ἀφεντικό. Τὸ στόμα του τὸ ἄνοιξε μονάχα γιὰ νὰ βλασφημήσῃ γιὰ τὴν ἀργοπορία τοῦ ὑποζυγίου του.

Κι᾽ ὅμως μιλοῦμε ἀδιάκοπα γιὰ τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ....

Ὁ παπποῦς.

Σὰν τὸ πουλάκι τὸ χαρούμενο κι᾽ ἀμέριμνο ἔτσι ὁ Ἀριστείδης ὁ πασσατεμπᾶς ἐπηγαινοήρχετο, διαλαλῶντας τὸ ἐμπόρευμά του. Ἦταν ἡ ἐποχὴ τοῦ πασσατέμπου. Καλοκαι-

ρινὸ ζεστὸ ἀπόγεμα. Ἡ θάλασσα μονάχα μᾶς δρόσιζε λιγάκι χαϊδεύοντας ἁπαλὰ τὴν ἀμμουδιά.

Ὁ Ἀριστείδης χωρὶς νὰ νοιώθῃ τὴ ζέστη, χωρὶς νὰ δίνῃ προσοχὴ στὴν ἀσχημιὰ τῆς καμπούρας του ἐξακολουθοῦσε τὸ φαιδρό του ἐμπόριο. Ἐννοοῦσε ν' ἀδειάσῃ ὅλο του τὸν σάκκο.

Ὥρα πολλὴ παρατηροῦσα τὸ γελαστὸ κ' ἐκφραστικό του προσωπάκι καὶ τὸ σβέλτο κορμί του, τὸ πηδητό. Στὸ τέλος τὸν φώναξα κοντά μου. Μοῦ ἔκαμε ἐντύπωσι ἡ θεληματικὴ ἔκφρασι τοῦ προσώπου του. Δὲν ἔμοιαζε μικρὸ παιδί.

— Ἔχεις μητέρα;

— Μητέρα δὲ γνώρισα, μᾶς εἶπε, μὲ βουρκωμένα μάτια, ἤμουνα μικρὸ σὰν πέθανε. Μᾶς ἔκαψε ὁ χάρος. Ὕστερα μᾶς πέθαναν τέσσαρες ἀδελφές. Πάει κι' ὁ ἀδερφός μου, τὸν ἔφαγε τὸ στρατιωτικό, ἔφτυσε αἷμα —βλέπετε. Ἡ καϋμένη ἡ μητρυιά μου παιδεύεται. Τὰ παιδιὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶναι μικρὰ κι' αὐτὴ τὰ συγυρίζει. Αὐτὴ ἑτοιμάζει τὸ φαγὶ γιὰ νὰ τὸ βρῇ ἡ νύφη τὸ βράδυ, ὅταν γυρίζῃ ἀπ' τὴ φάμπρικα. Κι' ὁ φουκαρᾶς ὁ πατέρας μου σεκλετίζεται. Εἴχαμε ραφτάδικο στὴ Σῦρο, μὰ ὁ χάρος μᾶς ἐρήμαξε. Ζητᾷ δουλειά, καὶ δὲ βρίσκει, γιατὶ εἶνε γέρος. Τί νὰ σοῦ κάμω; βοηθάω ὅσο μπορῶ. Τὸ ἀπόγεμα πουλάω πασσατέμπο καὶ βγάζω πάνω - κάτω 15 δραχμές. Τὸ πρωῒ μαζεύω κὸκ στὸν ἠλεκτρικὸ κ' ὕστερα τὸ πουλῶ. Κερδίζω κι' ἀπὸ κεῖ εἴκοσι δραχμές.

— Σ' ἀφήνουν οἱ φύλακες τῆς γραμμῆς νὰ μαζεύῃς κόκ;

— Μ' ἀφήνουν. «Καλῶς τὸν Ἀριστείδη», μοῦ λένε κάθε πρωΐ, μ' ἀγαποῦν, γιατὶ εἶμαι σακάτης.

Ἔδειξε μὲ τὸ βλέμμα του τὴν καμποῦρα του, ἐνῷ τὰ μάτια του γέμιζαν πάλι δάκρυα γιὰ μιὰ στιγμή. Μὰ σὲ λίγο ξανασήκωσε τὸ κεφάλι του μὲ ὑπερηφάνεια:

— Ἐγὼ πληρώνω τὸ νοῖκι τῆς νύφης μου, πενῆντα δραχμὲς τὸ μῆνα. Κι' ἂν δὲν εἶχε μένα ὁ πατέρας μου, ὁ φουκαρᾶς!..

Ὅταν σηκώθηκε νὰ φύγῃ κ' ἕνας ἀπὸ τὴ συντροφιὰ τοὔδωσε μιὰ δραχμὴ γιὰ νὰ πάρῃ κουλοῦρι, τὴν πῆρε καὶ

χαμογελῶντας τὴν ἔβαλε στὴν στέπη του· «θὰ εἶνε γιὰ τὰ ἐγγονάκιά μου» εἶπε, ἐννοῶντας μ᾽ αὐτὸ τὰ ἀνεψάκια του.

Πόσο ἄραγε νὰ λογαριάζωνται γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ τὰ χρόνια τοῦ πόνου;

Οἱ μικροὶ κακοῦργοι.

Σὰν τὰ νιόβγαλτα κοτόπουλα σκάλιζαν δῶ καὶ κεῖ, πιάνοντας ὅ,τι εὕρισκαν, καμμιὰ δεκαριὰ μικρὰ παιδάκια ἓξ χρόνων καὶ κάτω. Οἱ μεγαλύτεροι πρωτάρχιζαν τὸ παιγνίδι — τὶς ἀταξίες καθὼς λέμε μεῖς οἱ μεγάλοι — καὶ τὰ μικρὰ ἀκολουθοῦσαν. Μὲ καροῦλες καὶ μελανιὲς στὸ κούτελο, ποὺ τοὺς χάριζαν τὰ πεσίματα ἐπάνω στὸ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς, πλήρωναν τὴν πεῖρα ποὺ ἀποκτοῦσαν. Μὰ δὲν ἀπελπίζουνταν. Ἐπίμονα, καθὼς κάθε πλάσμα ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὴ φύσι κ᾽ ἐννοεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμό του, γρήγορα ἐσηκώνοντο στὰ δυό τους πόδια καὶ τρέχαν νὰ προφθάσουν τοὺς μεγαλύτερους. Νέα πεσίματα, δυνατὰ ξεφωνητά, νέα τρεχάματα πάλι. Ἀδιάκοπο παιγνίδι κι᾽ ἀδιάκοπο δυνάμωμα.

— Θὰ σκάσετε βρωμόπαιδα, μᾶς ξεκουφάνατε! Φώναξε ἡ κουμπάρα μου ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τῆς κάμαρας ποὺ ἐκαθήμεθα.

— Μὰ δὲ κάνουν τίποτε, εἶπα, «παίζουν».

— Τί λές, κουμπάρα μου, αὐτὰ εἶνε διαβολόπαιδα, τρισκατάρατοι, δὲν ὑποφέρονται πειά. Σὰν νὰ μὴ μ᾽ ἔφθαναν τὰ δικά μου τὰ πέντε ἔχω καὶ τὰ ἄλλα πέντε τῆς νύφης μου ποὺ κάθεται στὸ πλαϊνό μας δωμάτιο. Δὲν φαντάζεσαι τί τραβοῦμε, σωστοὶ κακοῦργοι...

— Μὰ τί κάνουν; Αὐτὰ μόλις σκάσαν ἀπ᾽ τ᾽ αὐγό;

— Τί κάνουν; Ὅλο καταστροφὲς κάνουν. Γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, ἀφίνουν ἀνοικτὴ τὴ βρύση κ᾽ ἀδειάζει τὸ τεπόζιτο, μολιβώνουν ὅ,τι βροῦν. Ἀμ᾽ μήπως ἄφησαν κανένα λουλοῦδι, καμμιὰ γλάστρα γερή; Δὲ προφθαίνω νὰ τὰ δέρνω. Μὰ δὲν βαριέσαι, καρφὶ δὲν τοὺς καίεται...

Κάτω ἀπὸ τὸ τραπεζομάνδηλο, ποὺ σκέπαζε τὸ τραπέζι τῆς τραπεζαρίας, πρόβαλε δειλά, δειλὰ ἕνα μικρὸ παχουλὸ

προσωπάκι ἑνὸς παιδιοῦ δυὸ χρόνων. Μ᾽ ἀνοικτὸ τὸ στόμα μᾶς κύτταξε κ᾽ ὕστερα χαμογέλασε δείχνοντας τὰ λακκάκια στὰ μάγουλα ποὺ ἦταν ροδοκόκκινα καὶ καταμουντζουρωμένα.

Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς κακούργους....

Ὁ καραγκιόζης δάσκαλος.

Μεσημέρι ἦταν τοῦ Ἰουνίου, καφτερὴ ὥρα, πόρτες καὶ παράθυρα κατάκλειστα. Λὲς κ᾽ ἤθελαν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν καυστικὸ ἥλιο οἱ κάτοικοι τῆς μικροσυνοικίας ποὺ περνοῦσα. Ἡσυχία παντοῦ.

Καθισμένα κατὰ γῆς, σύρριζα σ᾽ ἕνα τοῖχο, γιὰ νὰ προφυλάγωνται ἀπ᾽ τὴ σκιά του, μιλοῦσαν ζωηρὰ καμμιὰ δεκαριὰ παιδιά. Ἦσαν ὅλα μικρὰ 8-12 χρόνων τὸ πολύ. Κρεμασμένα ὅλα ἀπὸ τὸ στόμα ἑνὸς ἀγοριοῦ, ποὺ μιλοῦσε χειρονομῶντας.

Ἦταν τόσο μεγάλη ἡ προσοχή τους ποὺ δὲν ἔννοιωσαν πὼς πλησίασα. Στάθηκα κοντά τους. Κάποια ἀταξία θὰ σχεδιάζουν, σκέφθηκα, γιὰ νὰ εἶνε ἔτσι ἀπορροφημένα.

«Ἔτσι σκοτώσαν τὸν Λάμπρο Κατσώνη, ἔλεγε μὲ συγκίνησι ἐκεῖνος ποὺ μιλοῦσε.

»Τὸ ἕνα του πόδι τοῦ τό βαλαν ἐπάνω στὸ ἀμμόνι καὶ τοῦ τόσπασαν, πρόσθεσε ἕνας μικρότερος μὲ γουρλωμένα ἀπὸ τὸν τρόμο μάτια.

»Ποιὸς σᾶς μίλησε γιὰ τὸν Κατσώνη; ρώτησα.

»Τὸν ἔπαιξε ὁ Καραγκιόζης» μ᾽ ἀπήντησαν ὅλα μ᾽ ἕνα στόμα, καὶ μοῦ ἔδειξαν τὴν ἀπέναντι μάνδρα. Διάβασα μὲ μεγάλα γράμματα, «Θέατρον τοῦ λαοῦ, ὁ Καραγκιόζης».

»Μὰ ποιὸς τὸν σκότωσε τὸν Κατσώνη; ρώτησα πάλι, θέλοντας νὰ δῶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Καραγκιόζη.

»Ὁ πασσᾶς, εἶπε κεῖνος ποῦ διηγεῖτο.

»Μὰ τὸν πῆραν ὕστερα κι᾽ αὐτὸν οἱ διαβόλοι», συνεπλήρωσε ἄλλος.

»Τὸν σκότωσαν κι᾽ αὐτὸν τὰ παλληκάρια τοῦ Κατσώνη, εἶπε τρίτος καλύτερα πληροφορημένος. Μὰ ν᾽ ἀκούγατε, τί ἔλεγε κι᾽ αὐτὸς στὸν Πασσᾶ: θὰ μὲ κάνῃς σκόνη, μὰ

ἐγὼ θὰ σὲ στραβώσω, θὰ μὲ ρίξῃς στὰ χωράφια, θὰ φυτρώσουν παλληκάρια μου νὰ σ' ἐκδικηθοῦν καὶ τότε ὁ Πασσᾶς τὸν σκότωσε». Ὅλα τὰ παιδιὰ ἄκουαν μὲ μεγάλη προσοχὴ κ' ἐνθουσιασμό. Τὸ παιδὶ ποὺ διηγεῖτο εἶχε μεγάλο τάλαντο φυσικό. Ἡ ἔκφρασι τοῦ προσώπου του δυνάμωνε τὰ λόγια του καὶ ἕνα πλατὺ μειδίαμα, ποὺ ἔδειχνε τὰ κάτασπρα γερὰ δόντια του, παρακολουθοῦσε τὰ λόγια του.

»Αὔριο θὰ παίξουν τὸν Τζαβέλλα καὶ τὴν Παρασκευὴ τὸ σούβλισμα τοῦ Λιάκου. Πρόσθεσε ἕνας ἄλλος μὲ χαρά.

Ἀθάνατε Καραγκιόζη! Πόσο σὲ εἶχα παραγνωρίσει, φίλε μου. Σ' εὕρισκα πάντα ἀνούσιο, ἀσυνάρτητο, σαχλὸ μὲ τὰ συνηθισμένα σου ἀστεῖα — μακεδόνι, κυδώνι —. Κι' ὅμως σὺ εἶσαι ὁ μεγάλος δάσκαλος τῆς φυλῆς μας.

Ξέρεις κ' ἐνθουσιάζεις μ' αὐτά.

Δὲν ἄκουσες ποτέ σου γιὰ ἐξελικτικὴ μέθοδο στὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας, γιὰ τμήματα, γιὰ συγκεντρωτικὲς ἐρωτήσεις κι' ἀνακεφαλαίωσι. Εὐτυχισμένε. Δὲν χάλασε τὸ μυαλό σου. Ἔμεινε φρέσκο, γι' αὐτὸ βρίσκεις τὸν τρόπο νὰ ζωντανεύῃς τὰ περασμένα καὶ νὰ φθάνῃς στὴν ψυχὴ τῶν μικρῶν.

Ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός.

Ἡ οἰκογένεια εἶναι πολυάριθμη, ὀκτὼ παιδιὰ ἀπὸ 19 ὡς 2 ἐτῶν, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καὶ ἡ γιαγιά. Πολλὲς κόττες καὶ πάππιες, τρία σκυλιὰ καὶ δυὸ γατιὰ τὴν συμπληρώνουν.

— Ἀπὸ πέρυσι εἶχεν ἐκπληρωθῇ ὁ πόθος ὅλων. Εἶχαν πειὰ τὸ δικό τους σπίτι...

Θὰ ζοῦσαν μόνοι, ἥσυχοι. Θἄκλειναν τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τους καὶ κεῖ μέσα θὰ ζοῦσαν ὅλοι ἐλεύθεροι. Πᾶνε οἱ φωνὲς τῆς σπιτονοικοκυρᾶς κ' οἱ ἐνοχλήσεις τῶν ἄλλων ἐνοίκων. Αὐτὰ ἀνήκαν πειὰ στὰ περασμένα.... Δόξα σοι ὁ Θεός...

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ εὐτυχία ἀκριβοπληρώνεται σ' αὐτὸ τὸν κόσμο καὶ πάντα θὰ ἔχῃ τὶς σκιές της, γι' αὐτὸ κι' αὐτοὶ μέσα στὴν εὐτυχία τους ἀγωνιοῦσαν.

«Δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ κοιμηθοῦμε ἕνα χρέος ποὺ βάλαμε γιὰ νὰ τελειώσωμε τὸ σπίτι» μοῦ εἶπε μιὰ μέρα ἡ μητέρα

τῆς οἰκογενείας καταστενοχωρημένη. «Ἄραγε θὰ μπορέσωμε νὰ τὸ βγάλωμε;».

Κ' ἐπειδὴ ἦσαν τίμιοι ἄνθρωποι καὶ ἐργατικοί, πέσαν ὅλοι στὴ δουλειά. Κάθε μέρα δουλειά, ἀπ' τὰ χαράγματα ὡς τὶς δέκα τὸ βράδυ καὶ πολλὲς φορὲς κι' ἀργότερα. Τὰ δυὸ μεγαλύτερα παιδιὰ κατασκεύαζαν ἔπιπλα κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι τὰ βοηθοῦσαν ἅμα τέλειωνε ὁ καθένας τὴ δική του τὴ δουλειά. Κι' ὁ πατέρας ἀκόμα σὰν γύριζε μὲ τὸ σουρούπωμα ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο, ὅπου ἦταν ἀρχιεργάτης, κι' ὁ μικρότερος ὁ γυιὸς ὁ κουρεύς, κ' οἱ γυναῖκες ἀκόμη, ἡ μητέρα καὶ ἡ γιαγιά. Βοηθοῦσαν κι' αὐτὲς ἅμα τοὺς ἔμενε καμμιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὴν ἀτέλειωτη λάτρα τοῦ σπιτιοῦ. Μὰ πειὸ πολὺ ἀπ' ὅλους δούλευε ὁ μικρότερος γυιός, ἕνα παιδὶ δώδεκα χρόνων. Κτίστης, ἐπιστάτης, νεροκουβαλητής, ὅταν ἔκτιζαν τὸ σπίτι. Βοηθὸς στὶς δουλειὲς ὅλων τῶν ἄλλων, ὅταν τὸ τέλειωσαν. Ἀκούραστος. Ἄλλοτε γύριζε φορτωμένος ψώνια — τόσοι ἄνθρωποι βλέπετε καὶ τόσα ζῶα, — κι' ὅλοι γεροὶ καὶ πολυφαγάδες. Ἄλλοτε βοηθοῦσε στὰ οἰκιακά, ἄλλοτε στὰ ἔπιπλα.

— Βασιλάκη, φώναζε ἡ γιαγιά, γέμισε τὸ καζάνι ἀπὸ τὸ πηγάδι, γιατὶ αὔριο θὰ πλύνω.

— Βασιλάκη, ἀκόμα δὲν πλάνισες αὐτὸ τὸ ξύλο, τί κάνεις τόση ὥρα; διάταζε ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός, ὁ ἐπιπλοποιός.

— Βασιλάκη, τώρα ποὺ δὲν ἔχεις δουλειὰ πάρε τὴν Ροζοῦλα στὰ χέριά σου καὶ βγάλε την ἔξω, τοῦ ἔλεγε ἡ μητέρα.

Ἐπρόκειτο γιὰ τὸ τελευταῖο κορίτσι, ἕνα ὁλοστρόγγυλο μικρὸ δυὸ χρόνων ποὺ ζύγιζε ἀρκετὰ βαρειά.

Ἔτσι δούλευε ἀπ' τὸ πρωΐ ὡς τὸ δειλινὸ ὁ Βασιλάκης ἀγόγγυστα, καὶ τὸ σουρούπωμα ἀναπαυόταν κουβαλῶντας τὴν ἀδελφοῦλα του στὰ χέρια.

Τόσο κοπίαζε κι' ὅμως πάντα ἦταν γελαστὸς καὶ εἰργάζετο συχνοσφυρίζοντας.

Εἶναι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός... μοῦ εἶπε μιὰ μέρα ὁ πατέρας τῆς οἰκογένειας ποὺ τοῦ ἔλεγα τὸ θαυμασμό μου γιὰ τὴν ἐργατικότητα, τὴν τόσο μεγάλη, τοῦ μικροῦ.

Μιὰ μέρα εἶδα τὸν Βασιλάκη νὰ κάθεται κατάχαμα, κατα-

κουρασμένος, κάτω ἀπὸ μιὰ ἐλιά. Ἦταν πρωΐ, ἀπόρησα, πῶς τέτοιο θάμα! Ὁ Βασιλάκης χωρὶς δουλειά....

— Τί τρέχει; εἶπα, τῆς μητέρας του.

— Τίποτε τὸ σπουδαῖο... Εἶνε λίγες μέρες τώρα ποὺ δὲν τρώει πειά, δὲν ἔχει ὄρεξι μᾶς λέει. Δὲ μπορεῖ νὰ σταθῇ στὰ πόδια του. Ὁ γιατρὸς μᾶς εἶπε πὼς ἔχει ὑπερκόπωσι. Δὲν εἶναι τίποτε, θὰ τοῦ περάσῃ.

Κ' ἡ μάννα γύρισε στὴ δουλειά της, χωρὶς νὰ νοιώθῃ τὸ ἀδίκημα ποὺ ἔκαμε στὸ παιδί της: τὸ πρόωρο σπατάλημα τῆς ζωτικότητος του....

Ἡ ψυχὴ τοῦ πατέρα.

Μπῆκε ἀγανακτησμένη στὴ μικρὴ αἴθουσα τῆς ἀναμονῆς. Πλησίαζε ἡ ὥρα ποὺ τῆς εἶχεν ὁρίσει ἡ γιατρίνα γιὰ τὸ δόντι της καὶ δὲν ἤθελα νὰ χάσῃ τὴν σειρά της. Γι' αὐτὸ ἦλθε ἂν καὶ φοβερὰ θυμωμένη.

«Τί τρέχει» τὴν ρώτησε ἡ μικρόσωμη τρισχαριτωμένη ὀδοντοϊατρὸς ποὺ φιλικὰ ἐνδιαφέρετο γιὰ ὅλες τὶς πελάτισσές της. Γιατί ἔτσι;»

«Χάσαμε τὴν ὑπόθεσι τοῦ σπιτιοῦ στὸ δικαστήριο, ξεφώνησε ἡ μικρή, ξεσπῶντας σὲ κλάματα. Τὴν χάσαμε.... Κι' ὅμως ἐμεῖς εἴχαμε τὸ δίκιο. Ἡ μητέρα εἶναι χήρα, ἐμεῖς ὅλοι ἀνήλικοι καὶ χωρὶς δουλειὰ κι' αὐτοὶ δὲν ἀδειάζουν τὸ σπίτι. Τὸ κρατοῦν μὲ προπολεμικὸ νοῖκι. Κι' ἂς εἶναι εὔποροι, κι' ἂς κερδίζουν».

«Ἡσύχασε τῆς εἴπαμε συμπονετικὰ ἂν καὶ τὴν βλέπαμε γιὰ πρώτη φορά.» Στὶς στιγμὲς τῆς λύπης χάνεται ἡ ἐθιμοτυπία κ' ἡ καρδιὰ ἀνοίγει. «Ἡσύχασε ἴσως διορθωθοῦν τὰ πράγματα».

«Δὲν γίνεται πειὰ τίποτε, τίποτε, ἡ ἀπόφασις εἶναι τελεσίδικος. Τέλειωσε πειά».

Μείναμε ἄφωνοι μπρὸς σ' αὐτὴ τὴν παιδιάτικη ἀπελπισιὰ ποὺ ξεχείλιζε. Τί νὰ τῆς πῇς;...

»Πολὺ ἄδικος, πολὺ ἄδικος εἶνε αὐτὸς ὁ κόσμος, ἐξακολούθησε σὲ λίγο. Μονάχα οἱ κακοὶ ζοῦν καλά, οἱ ψεῦτες. Εἶνε στιγμὲς ποὺ ἀποφασίζω νὰ γίνω κ' ἐγὼ κακιά, ἄδικη, ψεύ-

τρα... Μὰ ἔλα ποὺ προσπαθῶ καὶ δὲν μπορῶ. Λὲς κ' ἡ ψυχὴ τοῦ πατέρα εἶναι μέσα μου. Καὶ μ' ἐμποδίζει. Ἔζησε πολὺ τίμιος σ' ὅλη του τὴ ζωή. Ἔτσι ἔμαθε κ' ἐμᾶς. Καὶ τώρα δὲν μπορῶ ν' ἀλλάξω, νὰ κάνω ὅ,τι θέλω».

Ἔφυγα συγκινημένη... Ἦταν ἆρά γε γιὰ τὸν μεγάλο πόνο τῆς μικρῆς στὸ πρῶτο ἀντίκρυσμα τῆς ἀδικίας ἢ γιὰ τὴ δύναμι τῆς ψυχῆς τῆς ἀνθρώπινης, ποὺ ποτὲ δὲν χάνεται μὰ ξαναζῇ στὴ νέα γενεά;

Ἡ Μπέλλα.

Ἡ Μπέλλα ἦταν ἡ πειὸ ἀγαπημένη κοῦκλα τῆς Ἔρσης, μιᾶς πλούσιας μοναχοκόρης τριῶν χρόνων. Οἱ ἄλλες της οἱ κοῦκλες δὲ τὴν ἐνδιέφεραν καὶ τόσο. Μονάχα γι' αὐτήν, ὅταν τὴν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά της, ἔπαιρνε ἡ φωνή της τοὺς τρυφεροὺς τόνους τῆς μητρικῆς φωνῆς. «Μπέλλα, Μπελλίτσα μου,» ξανάλεγε συχνὰ σφίγγοντάς την.

Κι' ὅμως ἦταν γιὰ μᾶς τοὺς μεγάλους ἡ ἀσχημότερη κοῦκλα τῆς Ἔρσης. Ἡ πειὸ ἄτεχνη. Ἡ μικρὴ ὑπηρέτρια τοῦ σπιτιοῦ τὴν εἶχε φτειάξῃ. Καὶ φυσικὰ ἀνταποκρίνετο στὸ καλλιτεχνικὸ γοῦστο τῆς καλλιτέχνιδος δημιουργοῦ. Ἕνα κομμάτι σπασμένο ξύλο ἀποτελοῦσε τὸ σῶμά της. Καὶ τὸ λιγερὸ αὐτὸ κορμὶ τὸ σκέπαζε ἕνα τριανταφυλλὶ πανὶ ἀπομεινάρι ἀπὸ ξεσκονόπανο...

Μεταφράστε το.

Ἡ μικρὴ Helga εἶνε μιὰ Γερμανιδοῦλα πέντε χρόνων, ποὺ κάθεται ἀπέναντί μας. Ἀπὸ τὸ πρωῒ ποὺ θὰ ξημερώσῃ ὡς τὸ σουρούπωμα ἐπισκέπτεται τὰ διάφορα σπίτια τῆς γειτονιᾶς κάμνοντας ἐπισκέψεις δέκα λεπτῶν στὸ καθένα. Στὸ ἕνα γιὰ νὰ πῇ τὴν καλημέρα σὲ μιὰ γρηὰ γιαγιά, ποὺ χθὲς ἦταν ἄρρωστη. Στὸ ἄλλο γιὰ νὰ δοκιμάσῃ ἂν τὸ γλυκὸ ἐπέτυχε, στὸ ἄλλο γιὰ νὰ πληροφορηθῇ ἂν οἱ κόττες ἐγέννησαν καὶ στ' ἄλλα γιὰ ἀνάλογα ἐνδιαφέροντα ζητήματα.

Στὸ σπίτι μας κάμνει συχνότερες ἐπισκέψεις, δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ παίζῃ μὲ τὸ μικρὸ κοριτσάκι μας καὶ νὰ ἐπιθεωρῇ τὰ παιχνίδια του.

Ἔχει πολλὰ παιχνίδια δικά της, μιὰ ὁλόκληρη κάμαρα γεμάτη. Κι' ὅμως ἔχει τὸ νοῦ της μήπως ἡ μικρὴ γειτόνισσα ἀποκτήσῃ κανένα, ποὺ αὐτὴ δὲν θὰ τὸ ἔχῃ.

Μιὰ μέρα ἄκουσα φωνὲς καὶ κλάματα στὸ διπλανὸ δωμάτιο. Ἡ μικροῦλα ξεφώνιζε, ἡ Helga μιλοῦσε γλήγορα γερμανικά, καταθυμωμένη.

— Τί τρέχει, Helga, ρώτησα, γιατί τόση ταραχή;

— Κυττάξτε, δὲν μοῦ δίνει τὸ γουδάκι της νὰ κοπανίσω κ' ἐγώ.

— Εἶναι μικρή, δὲν καταλαβαίνει, μὴ τὴν ξεσυνερίζεσαι. Σήμερα τῆς τὸ ἔφερε ὁ πατέρας της. Εἶναι καινούργιο, γι' αὐτὸ δὲν θέλει νὰ τὸ δώσῃ.

— Ἐγὼ ὅμως τῆς δίδω τὰ παιχνίδιά μου, ἐξακολούθησε ἡ Γερμανιδοῦλα. Εἶνε ἕνα κακομαθημένο παιδί, κακομαθημένο, δὲν θὰ παίξω πειὰ μαζί της.

Ἡ μικροῦλα, μωρὸ ἀκόμα, ἑνάμισυ ἔτους μόλις, δὲν ἐνδιαφέρετο διόλου γιὰ τὴν ἀγανακτησμένη συντρόφισσά της.

Ἐξακολουθοῦσε νὰ μειδιᾷ καὶ νὰ κοπανᾷ χαρωπὰ μέσ' τὸ γουδάκι της. Ἡ ἀδιαφορία της ἐρέθιζε περισσότερο τὴν μικρὴ Helga καὶ γυρίζοντας μ' ἀπελπισία μοῦ φώναξε:

— Μεταφράστε της τα λοιπόν!

Νόμιζε πὼς ἡ μικρὴ δὲν ἐννοοῦσε τὸν θυμό της γιατὶ δὲν ἤξευρε γερμανικά.

Παιδὶ κι' αὐτὴ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ πὼς δὲν ἦταν ἡ ἄγνοια τῆς γλώσσας, ποὺ ἐμπόδιζε τὴν μικροῦλα νὰ νοιώσῃ τὸν θυμό της, μὰ ἡ ἄγνοια τῆς ἀνθρώπινης κακίας.

Ἕνα λουλοῦδι σπίτι μας.

Μὲ τὰ χρόνια φεύγει ἄθελα σιγά, σιγὰ ἡ δροσιὰ τῆς ψυχῆς, ἡ ἀδιάκοπη αὐτὴ χαρούμενη διάθεσι, ποὺ ἔχει ὁ καθένας μας στὴν πρώτη ἄνθησι τῆς νιότης του.

Βαρειὰ εἶναι ἡ ζωή; Λίδομε ἐμεῖς ἀξία μεγαλύτερη στὶς καθημερινὲς λεπτομέρειες, τὶς πειὸ πολλὲς φορὲς ἀσήμαντες; Ἴσως.... Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς ἀλλάζομε ἀσυνείδητα. Τὴν αὐγή, τὴ θεογέννητη, ἀκολουθεῖ τὸ σκοτεινὸ σουρούπωμα, προμήνυμα λὲς τῆς αἰώνιας νύχτας.

Εἶναι στιγμὲς ποὺ νοιώθομε βάρος στὴν ψυχή, ἀπὸ τὸ λιγόστεμα αὐτὸ τῆς χαρᾶς, μὰ ἔλα ποὺ δὲν ἔχομε τὴ δύναμι νὰ ξαναφέρωμε τὴν ἄνοιξι ποὺ πέρασε. Κι' ὅμως αὐτὸ τὸ θᾶμα ἕνα παιδάκι τὸ κατώρθωσε.

Ἀλήθεια, στὴν ἀρχή, ὅταν γεννήθηκε, ἦταν περισσότερο ἐνόχλησι ἡ παρουσία του, ἂν καὶ τὸ περιμέναμε ἀνυπόμονα. Χαλοῦσε βλέπεις τὶς συνήθειές μας. Εἴμαστε τόσο μακρυά του. Ἄρχιζε νὰ γνωρίζῃ τὸν κόσμο αὐτό, κ' ἐμεῖς τὸν εἴχαμε βαρεθῇ. Μὰ τὸ μικρὸ ἐνίκησε κ' ἐκανόνισε τὸν τριγύρω του κόσμο σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες του.

Λίγο λίγο ἀρχίσαμε νὰ γινώμαστε κ' ἐμεῖς παιδιά. Πρῶτα ἦλθε ἡ σειρὰ τοῦ τραγουδιοῦ. Στὴν ἀρχὴ δὲ θυμώμαστε τίποτε. Εἴχαμε τόσα χρόνια νὰ ποῦμε καὶ ν' ἀκούσωμε τέτοιου εἴδους τραγούδια!

Τὸ πρῶτο ἦλθε δύσκολα. Στὴν ἀρχὴ ὁ ἦχος καὶ ποὺ καὶ ποὺ καμμιὰ λέξι, ὕστερα φράσεις ὁλόκληρες καὶ τέλος ὅλο τὸ τραγοῦδι ἀποδόθηκε πιστά, ἀκέραιο, ἀπὸ τὸ θησαυρὸ τῆς μνήμης. Αὐτὸ τ' ἀκολούθησαν ἄλλα, κ' ὕστερα ἄλλα.

Τὸ τραγοῦδι ἄρχιζε ἀπ' τὸ πρωΐ. Αὐτὸ χαροποιοῦσε τὸ μικρό. Κάθε ἡμέρα εἴχαμε πρωϊνὸ γλέντι στὸ δωμάτιο. Τὸ μικρὸ κρατοῦσε τὸν χρόνον μὲ τὰ χέρια του καὶ μὲ τὰ ξεφωνητά του. Τὸ καναρίνι, τὸ τρισχαριτωμένο, παράβγαινε ἀπὸ τὴν βεράντα ἔξω. Ὅλα γελοῦσαν. Τὸ κόκκινο γουρουνάκι ἀπὸ ὕφασμα χαρούμενο πρόβαλε τὴ μουρίτσα του μὲ τὰ χάνδρινα μαῦρα μάτια. Ἦταν εὐχαριστημένο ἂν καὶ εἶχε περάσει τὴ νύχτα του κάτω ἀπὸ τὴν ντουλάπα, ποὺ τὸ εἶχε ρίξει ὁ ἰδιοκτήτης του, πρὶν κοιμηθῇ. Παρέκει, ἄλλος θεατής, ἡ κουκλίτσα, μὲ τὰ πάντοτε τακτοποιημένα μαλλιά της καὶ κοντά της ὁ καβαλλιέρος της, ἕνας κύκνος περήφανος μὲ τὴν ἄσπρη φορεσιά του καὶ τὴν κόκκινη μυτίτσα του. Ἡ συναυλία ἐξακολουθοῦσε ὡς ποὺ ἤρχετο ἡ ὥρα τῆς δουλειᾶς.

Ἀφήνοντας τὸ σπίτι ξανευρίσκαμε τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἔννοιες μας τὶς ἀνθρώπινες. Ἡ ζωὴ ἦταν πάντα δύσκολη, μὰ ὄχι πειὰ βαρειά. Στὶς στενόχωρες στιγμές μας πρόβαλε

τὸ κατάξανθο κατσαρόμάλλο κεφαλάκι μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, σὰν νὰ ἔλεγε:

«Στενοχωριέσαι, μάννα, κι' ὅμως ἔχεις ἐμένα.»

Ἔτσι τὸ μικρὸ ἄλλαξε τὴ διάθεσι σ' ὅλους. Δὲ μπορούσαμε πειὰ νὰ εἴμαστε δύσθυμοι.

Λένε πὼς τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς γονεῖς τους γιὰ τὶς θυσίες ποὺ ἔκαμαν γι' αὐτά. Τὸ ἀντίθετο μοῦ φαίνεται πειὸ δίκαιο.

Ἀντισταθμίζονται ποτὲ οἱ ὑλικὲς εὐεργεσίες μὲ τὶς ψυχικές;

Ξεπληρώνεται μὲ τίποτε τὸ ψυχικὸ αὐτὸ ξανάνιωμα, ἡ καινούργια ἄνθησι τῆς νιότης;
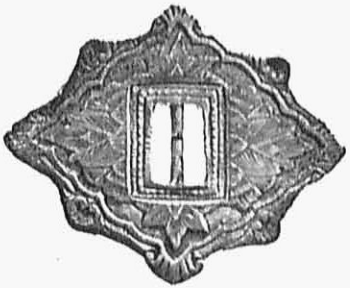
ΖΩΗ Σ. ΦΡΑΓΚΟΥ